

UDK 801.311 (497.5 Kornati)

Rad primljen za tisak 25.09.2002.

Čakavska rič, Split, 2002, br. 1-2

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac, Joško Božanić

Vladimir Skračić

Zadar

KORNATI I KURNATI

Imena velikih i naseljenih jadranskih otoka vrlo su stara. Većinom dolaze iz predromanskih jezičnih slojeva i ona više-manje postoje do danas. Imena malih, a osobito nenaseljenih otoka češće su se mijenjala pa i zamjenjivala u potpunosti.

Ime, etnik i ktetik kornatskih otoka danas su očuvani u upotrebi u svoja dva osnovna oblika: *Kòrnāti*, *Kòrnātār i *kòrantski*, te *Kurnāti*, *Kurnātār* i *kurnāskī*. Prvim se oblicima služi šira jezična zajednica nacionalna i međunarodna, a drugima lokalne zajednice Murtera i Betine, čije stanovništvo kontinuirano prebiva na kornatskom kopnu od početka XVII. stoljeća. Autor nastoji objasniti razloge ove dvojne upotrebe, zalažući se da se stanje ovakvo kakvo je danas održi. Argumentira to jezičnim i nejezičnim razlozima.

Na kraju se donosi pregled svih etnika i ktetika koji su danas u upotrebi za pojedine kornatske porte.

Ključne riječi: toponim, etnik, ktetik, *Kornati*, *Kurnati*, *kornatski*, *kurnatski*, *Kurnatari*.

UVOD

Povod ovom članku su sve učestaliji zahtjevi da se postojeći i općeprihvaćeni oblik *Kornati* zamijeni oblikom *Kurnati*.

O podrijetlu imena Kornat i imenima koje je nosio otok pisalo se u stručnoj literaturi, a i sâm autor je sudjelovao u tim raspravama¹. Stoga ćemo ovdje samo podsjetiti na najbitnije, a o cjelini pitanja vezanih uz kornatska imena otoka pisat ćemo drugom zgodom².

¹ V. Skračić, 1991, str. 21-28.

² Autor priprema posebnu monografiju o imenima kornatskih otoka, a u raznim časopisima i publikacijama već je i objavio nekoliko radova o ovoj temi. Vidi *Literaturu*.

Nagađa se, ali znanstveno nije dokazano da se Plinijeve *Celadussae insulae* 'Otoci koji zvone' (I. st.) i Porfirogenetov *Katautrebene* 'Tkon + Greben' (X. st.) odnose na Kornate. Prve pouzdane potvrde za današnje ime otoka nalaze se na tri Vescontijeve karte (1318.-1321.) u obliku *Encoronata*³. Na istim kartama je uz *Encoronatu* i *Cuba*, pa se može razložno pretpostaviti da se ovaj drugi jezični oblik odnosi na današnji otok Kurbu. Međutim, u arhivskoj građi nema traga obliku *Encoronata* ili njemu bliskom, već se kroz čitavo XIV. i XV. stoljeće⁴ otok imenuje *Insula Sanctae Mariae* 'Otok Svete Marije' ili njemu bliskim te u hrvatskoj inačici *Stomorin otok*, po tadanjoj crkvi u podnožju Turete. Takvih primjera različita imenovanja otoka u arhivskoj građi od onoga na kartama mnogo je na Jadranu, a jedan od najpoznatijih upravo je ime današnjeg otoka Murtera, u prošlosti zvanog *Colentum*, *Srimač* i *Morter*.⁵

Skok etimologiju za ovo ime traži u participu prošlom lat. glagola *corrimare* 'razdrobiti', 'razmrviti', koji je glagol potvrđen u današnjem rumunjskom⁶, a mi smatramo da je riječ o participu prošlom galagola *incoronare* 'okruniti' jer se ovaj oblik bolje poklapa s kartografskim potvrđama i osobito zato što bolje odgovara stanju na terenu. Naime, otok Kornat započinje *Opatom*, vrhom koji je optočen kamenom liticom, metaforički "krunom" - pa je i sâm po tome dobio ime. U imenu Opat, ista litica podsjeća na opatovu mitru pa imamo dva različita imena za istu stvarnost: Kornat u početku samo za vrh, a danas za čitav otok, i Opat samo za vrh⁷. Poznato je iz toponomastike da najvažnije točke na otoku, a to su upravo rtovi, često odlučuju o sudbini imena čitava otoka.

Hrvatski su lingvisti i povjesničari u raznim prilikama i za različite potrebe ime Kornat tumačili polazeći od leksema *kruna*, pa zato nalazimo i ovakve prevedenice: *Krunarski otoci*, *Krunski otoci* (Skok), *Krunjenica* (Strgačić) i *Kraljevac* (mrežni plan K.O. Kornat).

Ne rapolažemo nikakvim povijesnim podacima o tome kako se nazivalo, ako se uopće nekako u prošlosti nazivalo, rijetke stanovnike Kornata.

³ M. Kozličić, 1995, str. 60-61.

⁴ S. Antoljak, 1954, str. 109-114.

⁵ V. Skračić, 1995, str. 127-142.

⁶ P. Skok, 1950, str. 127.

⁷ Iako danas nije tako, ribarske družine s otoka Iža su sve kornatske otoke ponekad nazivale *Opatom*.

DANAŠNJE STANJE JEZIČNIH OBLIKA

Toponimski lik *Kurnāti*, opća imenica *kurnāti* (malo slovo nije pravopisna pogreška), etnici *Kurnātār*, *Kurantārica*, *Kurnātari* i *Kurnātariče* i ktetik *kurnāskī*, *-ā*, *-ō* vjerojatno su se počeli koristiti od onoga trenutka kada su se na Otočje, na početku XVII. stoljeća, doselili stanovnici s otoka Murtera, Murterini i Betinjani. Oblik /kurnati/, množina muškog roda, izveden je iz romanskog oblika *Coronata*, jednina ženskog roda. Kao što se vidi, stariji su oblici imali u imenu /o/ na mjestu današnjeg /u/. Ova je zamjena karakteristična u preuzimanju talijanskih ili preko talijanskog starijih romanskih oblika u čakavski sustav na obali: Morter > Murter, Brioni > Brijuni, Longa > Lunga, bordižati > burtižati, brodo > brudet. To dalje pokazuje da je romanski oblik *Coronata* stariji od hrvatskog i da bi se, kada bi se kao kriterij uzela starost imena, s lakoćom mogle odbaciti tvrdnje onih koji u ime starosti, predlažu promjenu danas akceptiranog imena *Kòrnati* u *Kurnāti*.

S druge pak strane, zahtjev da se u upotrebu vrati oblik *Kurnāti* može se smatrati legitimnim, ako se kao ispravan smatra onaj jezični oblik imena, kojim se koristi lokalno stanovništvo. No, kada je riječ o Kornatima, treba odmah postaviti i pitanje: koje je to (lokalno) stanovništvo s obzirom na činjenicu da Kornati nemaju svog autohtonog naselja čiji bi se govor morao smatrati normom jezičnog ponašanja u ovom slučaju. Jesu li to Murterini, Betinjani, Saljani, Zaglavci ili pak neki drugi susjedi? Istraživanja na terenu i jezična praksa dvaju jezičnih ishodišta koja su odlučujuće utjecala na sudbinu toponomastičkog fonda u Kornatima pokazalo je da Dugootočani koriste oblik s *o* /kornati/, a Murterini oblik s *u* /kurnati/.

No, ovo je ime odnedavno, što zbog velike poznatosti Otočja, što radi promidžbenih hrvatskih turističkih i ekoloških interesa, postalo poznato na čitavom nacionalnom teritoriju pa i šire. Moglo bi se sa sigurnošću reći da više i nema turista koji dolazi na more, a da nije čuo za ime ovog arhipelaga. Time je upotreba imena izišla iz okvira lokalnih mikro zajednica, te one nisu bile više u stanju "kontrolirati" njegovu sudbinu. Brigu o imenu, da tako kažemo, preuzele su institucije koje nisu pretjerano zanimala jezična načela. Ime je preuzeto, kako se to redovito događa u ovakvim slučajevima, iz pisanih dokumenata, topografskih zapisa, geografskih i specijalnih karata i katastarskih premjera. A sve su ove institucije zajedno s medijima "operirale" oblikom *Kòrnat(i)*, a ne *Kurnāt(i)*.⁸

⁸ Gotovo da više nema jadranskog otoka koji čuva svoje ime s prvih potvrda, a kod nekih je došlo do potpune zamjene. Da spomenemo samo neke: *Drvenik* : Zirona, *Biševo* : Busi,

Razumije se da je poznatost otočja a prema tome i učestalost upotrebe imena prerasla lokalne okvire i postala općejezičnim dobrom.

Inzistirati danas na povratu “autentičnog” imena, dakle *Kurnāti* (koje je autentično samo za dio lokalnog stanovništva i dio korisnika; doduše najvažniji ali ipak samo dio, i to samo od trenutka kada je ovo stanovništvo stupilo na Otočje), bilo bi anakrono i protivno jezičnim načelima prema kojima je svaki jezični oblik, jednom prihvaćen od jezične zajednice, i jedini ispravan. To osobito vrijedi u toponomastici u kojoj su norme jezičnog standarda najlabavije. Budući da jezična zajednica koja se koristi imenom Otočja daleko nadilazi lokalne okvire, onda bi trebalo prihvatiti kao ispravno upotrebu oblika *Kòrnat(i)* i pridjeva (ktetika) iz njega izvedenog to jest, *kòrnatskī*, - *ā*, - *ō*.

No, situacija je mnogo kompleksnija no što se na prvi pogled čini. Standardni jezik i standardnojezična upotreba nije jedini sustav u kojemu se obavlja jezična komunikacija. Ništa manje društveno važan, a jezično potpuno ravnopravan je i svaki podsustav koji služi prenošenju jezičnih obavijesti. To znači da ono što tradicionalno nazivamo dijalektima, skupinom govora ili lokalnim govorima ima jednako pravo građanstva kao i standardnojezično. Razlika je samo u inetersu onoga koji želi biti shvaćen i u auditoriju kojemu je poruka namijenjena. Stoga je neophodno na ovom mjestu objasniti postoji li razlika između dva suprotstavljena oblika (*Kòrnati* i *Kurnāti*) i ako postoji u čemu se ona sastoji.

Danas su *Kòrnati* samo toponim, dakle jezični znak kojim se identificira jedna odeđena otočna skupina u Jadranu. Njime se koristi šira jezična zajednica i sve češće lokalno stanovništvo. A kako stvari stoje na prostoru mikrojezične upotrebe?

Kurnāti i *kurnāti*, kao što se vidi iz pisanih oblika, predstavljaju dva različita pojma i pripadaju dvama različitim poljima jezične upotrebe. Prvi, *Kurnāti* (pisan velikim slovom) je toponimski lik kao i *Kòrnati* i koristi ga samo uski sloj lokalnog stanovništva, uglavnom u komunikaciji među sobom. To su gotovo isključivo Murterini i Betinjani. Drugi, *kurnāti* (pisano malim slovom), predstavlja opću imenicu čije bi značenje, reducirano na leksikografsku definiciju, bilo:

Čiovo : Boa, *Koločep* : Calamota, *Sušac* : Caza, *Smokvica* : Figo, *Majsan* : Fornase, *Hvar* : Lesina, *Dugi otok* : Tenpli, *Ošljak* : Lazaretto, *Brusnik* : Melisello, *Pakleni otoci* : Moradori, *Vir* : Pontadura, *Svetac* : San Andrea, *Kopište* : Cazzola, *Zeča* : Sc. Leuriera, *Krk* : Veglia (današnji je oblik u kurzivu).

‘prekomorski, dislocirani, posjed izvan domicilnog naselja’⁹ uključujući i lokaciju u Otočju na kojoj se dotični posjed nalazi’. Izrazi kao što su: *mi nêmamò kurnât*, ili, *nâši su kurnāti u Šipnâtah*, ili, *u nâšima kurnâtima nêma pöja*, i sl.... znače da dotični nema posjeda na Otočju (ne obvezno u Kornatima u užem smislu, nego ni na Žutu, ni na Siti), ili u drugom slučaju, da se posjed dotične osobe nalazi na lokalitetu Šipnate, ili u trećem slučaju, da na dotočnoj lokaciji gdje se nalazi posjed, nema polja, nego su samo iskrčene ograde.

Budući da u verbalnoj komunikaciji ne postoji znak za velika i mala slova, postavlja se pitanje kako razlikovati toponim od opće imenice (apelativa) ili jednostavnije kaznao: kako prepoznati kada je riječ o Otočju, a kada o posjedu. Ovim situacijama i razumijevanjem upravlja kontekst: U izrazu: *u Kurnâtima ìma pûno mogurûša*, riječ je o Otočju, a u izrazu: *u nâšima kurnâtima slâbo řestû mãslina*, riječ je o prekomorskom posjedu nekog vlasnika, koji se nalazi u Kornatima.

U načelu, kada je riječ o posjedima Murterina i Betinjana, kornatskom posjedu, dakle *kurnâtima*, stoji u opreci posjed koji se nalazi na otoku Murteru (*Škôju*)¹⁰ ili u *Škôjima* (na susjednim otocima), te na Modrāvama, Pròsiki i Makìrini (preko puta otoka Murtera na kopnu).

Na ovu istu jezičnu i pojmovnu osnovu nadovezuju se i pridjevi izvedeni iz obaju osnova: *kòrnatskî, -ã, -ò* ‘onaj koji na bilo koji način pripada Kornatima i stoji s njima u vezi’ (standardnojezična upotreba) i *kurnâskî, -ã, -ò* s istim značenjem u lokalnoj upotrebi: *kurnâskò* janje (za razliku od vlaškog), *kurnâskê* masline (za razliku od onih iz *Škôja* ili iz *Mòdrav*), *kurnâska* vuna (za razliku od *kupñene*).

⁹ Kornati su od najstarijih vremena kolonatski posjed, a to su i danas. Nikome Kornati nisu stalni domicil, pa svi vlasnici posjeda u Kornatima imaju još svoje posjede na matičnim otocima (Murteru i Dugom otoku). Kada je riječ o prekomorskom posjedu Murterina i Betinjana, u *kurnâte* se ne računaju dislocirani posjedi ovih vlasnika na Modravama, Prosici i Makirini, koji se nalaze na kontinentu i do kojih se tradicionalno išlo brodom, kao ni oni na murterskim *škôjima* (otocima uz obalu otoka Murtera).

¹⁰ Na ovom je mjestu svakako zanimljivo spomenuti da opća imenica *škôj* u loklanom govoru Murtera i Betine danas ne postoji, no toponimski likovi *Škôj* i *Škôja* očuvani su u značenju za ‘posjedi na Murteru’ odnosno ‘posjedi na najbližim otocima’. Prelazak opće imenice u toponim nije jedini slučaj promjene jezičnog statusa u Murteru. Isto se dogodilo sa *studencem* koji je danas toponim *Pod Studence*, a na njegovo je mjesto došla opća imenica *bunar*.

Međutim, ovdje još treba dodati, radi cjelovitosti opisa svih ovih pojmova i pojmovnih nijansi, da pridjev (ktetik) *kurnāškī*, *-ā*, *-ō* ima i jedno posebno značenje.

Da bi se ovo značenje u potpunosti razumjelo potrebno je jedno kratko objašnjenje. Budući da su Kornati dislocirani posjed i da se u Kornatima samotno i zapušteno živjelo, to se u lokalnom stanovništvu izgradila slika, uglavnom točna, o zapuštenim, neurednim, zaboravljenim pastirima. Stoga je sve što je bilo u vezi s takvim shvaćanjem ljudi i predmeta proglašeno kurnaskim. *Kurnāškā rōba* je ona koja se ne nosi ni na blagdan ni u težatnik, nego samu u Kornatima, *kurnāski* izgled je izgled zapuštena, neuredna i neobrijana čovjeka, *ki je dōša iz Kurnāt*, a *kurnāškā tēca* je ona koja se više ne koristi u Murteru (jer se kupila nova), itsl. Tako u obiteljima s posjedom u Kornatima svi zastarjeli predmeti i odjeća malo po malo putuju prema Kornatima - postaju *kurnāškī*.

Svi do sada opisivani pojmovi funkcionirali su u oprekama univerzalno: lokalno; poznato svima i za svih važeće (oblici s /o/) i poznato samo lokalnoj zajednici i samo za nju važeće (oblici s /u/) s različitim dodatnim nijansama značenja. Ostaje, međutim na kraju jedan oblik bez svoga para. Naime, etniku (imenu stanovnika nekog naselja) *Kurnātar(i)*, *Kurnātarka* i *Kurnātarica* ne stoji u opoziciji etnik **Kornatar(i)*, **Kornatarka* i **Kornatarica*.

Činjenica da su Kornati bez stalnog naselja implicira sama po sebi i činjenicu da ne postoji etnik, dakle imenica kojom bi se identificirali stanovnici nepostojećeg naselja. Međutim, nepostojanje naselja ne isključuje svaki oblik prisutnosti stanovništva u nekom prostoru, pa tako ni u Kornatima. Svi podaci o povijesti ribarstva, materijalnoj kulturi i povijesti iskorištavanja kopna, govore da je u ovom insulariju još od neolitika postojalo stanovništvo. A ti su stanovnici po jednostavnoj jezičnoj logici i komunikacijskoj potrebi morali imati i svoje ime. Ako i ne znamo kako je ono izgledalo u dalekoj prošlosti, potpuno je sigurno da je, od trenutka stupanja u posjed, lokalno stanovništvo Murtera i Betine moralo odrediti i poseban etnik za njegove korisnike. Na jezičnoj mikrorazini on danas glasi *Kurnātari*. Kurnatari nisu čak ni svi Murterini i Betinjani, već samo oni koji tamo imaju svoje posjede.

Paralelni jezični oblik dakle **Kornatari*, **Kornatarke*, iako pod pritiskom standardnojezične upotrebe i s činjenice da se pravo nad vlasništvom sve više uvažava, nije stekao pravo građanstva, te još uvijek izaziva podsmjeh lokalnog stanovništva, osobito zbog naglaska, koji neupućeni u tradiciju loklanog govora stavljaju na pretposljednji slog, dakle Kornatāri.

Valja u ovoj maloj raspravi o imenu, etniku i ksetiku naglasiti i to da su se i sami *Kurnātari* različito nazivali s obzirom na to jesu li trenutno bili u matičnom naselju ili u Kornatima. Dok su prebivali u Murteru za one koji su se nalazili u Kornatima, bili su *Domaćari*, dok su za Domaćare oni koji su se nalazili u Kornatima bili *Kurnātari*. Etnik Domaćar(i) (ženski rod nismo nikada čuli) izveden je od imenice dom¹¹ i priloške vrijednosti *dōma*: *bīti dōma*, *pōjti dōma*, *dōjti izdoma*, tipične su sintagme koje su se upotrebljavale u opreci s: *bīti u Kurnāti*, *pōjti u Kurnāte*, *dōjti iz Kurnāt*.

Sažeto bi se sve moglo prikazati ovako:

Kòrnati - oblik i geografski sadržaj; toponim u općejezičnoj upotrebi, poznat najširoj zajednici, a pod pritiskom standarda koristi ga i lokalna zajednica;

kòrnatskī, -ā, -ō - pridjev izveden iz imenice Kornat(i) u općejezičnoj upotrebi;

Kurnāti - oblik i geografski sadržaj; toponim u upotrebi samo u lokalnom govoru Murtera i Betine;

kurnāti - opća imenica (apelativ) sa specifičnim značenjem: 'prekomorski, dislocirani posjed u Arhipelagu (uključuje sve otoke koje podrazumijeva geografska definicija Kornata + Gangaro; ne uključuje susjedne otoke i prekomorske posjede na kopnu: Modrave, Makirinu i Prosiku);

kurnāskī, -ā, -ō - pridjev (ksetik) izveden iz oblika *Kurnat(i)* sa značenjem: 'onaj koji pripada Kurnatima ili se na njih odnosi' i s dodatnim značenjem: 'istrošen, zapuštena izgleda, koji je dobar samo za Kornate'

Kurnātar(i), **Kurnātarica(e)** - etnik (ime stanovnika) samo u lokalnom govoru.

*Kòrnatar(i), ***Kornatarica(a)** - u načelu ne postoji, ali se očekuje da će prodrijeti u jezik pod pritiskom standardnojezičnog toponimskog lika *Kornati*.

Domaćar(i) - Kurnatari koji se trenutno nalaze u Murteru, u odnosu na one koji se nalaze u Kornatima.

Na samom kraju treba još ustvrditi da stariji Kurnatari nisu nikada ili su vrlo rijetko svoj najveći otok nazivali Kurnatom, osobito dok su boravili u Arhipelagu. Otok je toliko velik u odnosu na ostale otoke da je funkcionirao kao kontinet, pa kada ga je trebalo imenovati, uvijek se to činilo prema nekom njegovom dijelu. Iz pozicije stanovnika nekog malog porta na otocima pučinskog niza (Žakan, Lavsa,

¹¹ Ova imenica inače nije potvrđena u lokalnom govoru Murtera, dok priloška vrijednost *doma* 'kod kuće' jest.

Pišкера, Levrnaka) on je bio *Krâj*, *Krâjina*, *Telahĕra* (terra ferma). Mriže su se *top ĩle pod Krâj*; ovce su se *vătale na Krâjini...* Oblik *Kurnât* koristio se samo u opreci s drugim velikim otokom u arhipelagu - *Žütom*. No, kada su se dvije otočne cjeline morale posebno spomenuti ili iz nekog razloga odijeliti jedna od druge, govorilo se o *Dônjem Kurnātu* (svi kornatski otoci u užem smislu) i *Görnjem Kurnātu* (otoku Žutu sa svim svojim otocima).

JEZIČNI PROBLEMI

Ova množina jezičnih oblika kojima se iskazuje kornatska stvarnost samo je "odraz opće zbrke" koja vlada u pitanjima koja se odnose na Kornate ili stoje u vezi s njima. Na ovom mjestu jezik podupire našu tezu da se o Kornatima malo zna ili barem, da se malo zna o cjelini prostora i odnosa koji u njima vladaju. Nestandardnost jezičnog izričaja i brojne varijante uvijek su odraz neke isto tako nestandardne stvarnosti. Mnogi danas očekuju da *netko* propiše jednom zauvijek što je "ispravno a što nije" i da se u pitanja jezične nomenklature konačno uvede red¹². Iskustva s takvim postupcima, na hrvatskom jezičnom prostoru a i šire, pokazala su se neproduktivnima. Jedini pravedan sudac i jedina institucija koja bi trebala presuditi u ovom pitanju jest jezična upotreba. Ona će i dalje biti onoliko šarolika koliko kornatska stvarnost to bude. Traženje savršena reda u jeziku i jezičnom ponašanju, unatoč praktičnosti, uvijek otkriva i neke druge želje, ne nužno jezikoslovne.

Na strogo jezičnom planu, upotreba jezičnog lika *Kurnāti* za *Kòrnati* ne može se bez poteškoća provesti jednostavnom supstitucijom. Naime, ova dva oblika i po jezičnom osjećaju i činjenično pripadaju dvama različitim jezičnim sustavima: Kòrnati su se uvriježili u standradnojezičnom, dakle novoštokavskom, a Kurnāti od davnina pripadaju murterskom loklanom govoru, dakle čakavskom unatoč činjenici da ovaj govor nije ogledalo čakavštine. Sklonidbena paradigma čakavskog oblika *Kurnāti* u množini izgleda ovako:

N Kurnāti

G Kurnât

¹² Sam je autor u tom smjeru uložio znatan trud, no čini se da su praktični plodovi takvih nastojanja potpuno izostali. Naime, ni jedno objavljeno djelo u posljednjih nekoliko godina (vodiči, peljari, knjige, prospekti, pa čak ni Prijedlog novog prostornog plana) ne uzima u obzir nove spoznaje i znanstvenom metodom utvrđene podatke.

D Kurnātima

A Kurnāte

V Kurnāti

L Kurnāti i Kurnātima

I Kurnātima

a standardnojezičnog *Kòrnati* ovako:

N Kòrnati

G Kòrnātā

D Kòrnatima

A Kòrnate

V Kòrnati

L Kòrnatima

I Kòrnatima

Naizgled tu nema nekih osobitih razlika. Dovoljno bi bilo zamijenti fonem /o/ s fonemeom /u/ i sve bi bilo na svom mjestu. No, jezik je mnogo slojevitiji sustav nego što se to na prvi pogled čini.

Temeljna razlika između ovih dvaju polaznih oblika nije u formalnom izgledu nego u naglasku i mjestu naglasaka. Prvi Kòrnati ima kratkouzlazni naglasak na prvom slogu (štokavski); drugi Kurnāti, krakosilazni na drugom (čakavski). Kteticici (pridjevi izvedeni iz polaznog oblika) pokazuju istu naglasnu situaciju kao i osnovne imenice: dakle kòrnatskī i kurnāskī. Etnik Kurnātār, Kurnātārka i Kurnātārica u jednini i množini ponaša se akcenatski istovjetno toponimu i ktetiku. Neologizam *Kornatár(i) koji pod pritiskom jezične potrebe traži svoje mjesto u sustavu obrazuje se u skladu sa standardnojezičnom praksom - dugouzlazni naglasak na pretposljednem slogu.

Druga bitna razlika između ovih dvaju jezičnih oblika je u genitivu, padežu koji ima veliku okurenciju. Standardnojezični gentiv ima za dočetak -a (Kòrnātā), dok je čakavski gentiv u načelu kratki to jest, u konkretnom slučaju Kurnât, što za sobom povlači i promjenu naglasaka (sada dugosilazni): *dôjti iz Kurnât, vozīti do Kurnât...* Druga je mogućnost, rijetka ali ne potpuno nepoznata, jest genitiv na -ov: *Kurnâtōv*.

Može li postojanje dvaju različitih sustava biti prepreka uvođenju oblika Kurnāti kao jednistvenog za jednu i drugu razinu, standardnojezičnu i lokalnu? Takva bi

nametnuta jezična praksa dovela do miješanja jezičnih razina što nije nepoznato jezično ponašanje. Ono je osobito izraženo u jezicima koji su se kasno standardizirali i u kojima su narječja sačuvala svu svoju vitalnost. Kod ovakvih se nivelizacija svi dijelovi jezičnog sustava ne integriraju jednako uspješno. Najlakše ide s leksikom (riječima), najteže s naglaskom i tvorbenim postupcima (morfologijom). No, činjenica je da se procesi provode, više-manje uspješno, ali uvijek na dugi rok i takoreći neprimjetno. Da je tome tako, dokazuje i sama imenica o kojoj je ovdje riječ. Stariji i aloglotski (romanski) oblik *Incoronata* (ženski rod, jer se tada suponirana imenica bila *insula*, također ženskog roda), preuzet je od Hrvata kao *Kornāt* i kasnije *Kurnāt* (muški rod, suponirana imenica je *otok*, također muškog roda¹³, ali s naglaskom na istom mjestu na kojem je bio i u dalmatoromanskom). Širenjem poznatosti pojma i jezičnog oblika koji se identificira u štokavskom jezičnom sustavu, mijenja se i naglasak i njegovo mjesto, pa tako danas imamo već navedeni oblik *Kòrnat*¹⁴.

No, treba odgovoriti na pitanje s početka. Treba li (tko to i kako može učiniti?) zamijeniti oblik *Kòrnati* oblikom *Kurnāti* u standardnojezičnoj upotrebi? Koje bi se jezične teškoće pritom pojavile i kako bi se one razriješile? U igri su osim fonološke postave (s /o/ ili s /u/) još morfološki i prozodijski čimbenici. Ustvari, sama zamjena fonema ne predstavlja nikakvu teškoću. Problem je sve ostalo. Uvođenje oblika *Kurnāti* u "obveznu" upotrebu ne može se provesti bez hibridnih rješenja to jest, bez uvođenja novoštokavskih elemnata u sklonidbenu čakavsku paradigmu i bez očuvanja mjesta i kvalitete čakavskog akcenta na novoj sklonidbenoj osnovi. Nemoguća misija. To bi otprilike izgledalo ovako: domaća rečenica *Sīnoć smo dōšli iz Kurnāt* (G mn.), morala bi se u standardni jezik transformirati pomoću "normalnog" genitiva množine s dočetkom *-a*, pa bi glasila: *Sīnoć smo dōšli iz Kurnata*. U takvoj situaciji treba inzistirati i na promjeni mjesta naglasaka (što se u načelu ne bilježi) i novoj oznaci za genitiv koja se samim uvođenjem genitivnog *-a* ne može prepoznati; *-a* je naime znak za jedninu i za

¹³ Ova jezična promjena predstavlja konstantu u jadranskoj otočnoj toponimiji. Gotovo svi veliki jadranski naseljeni otoci i mnogi mali promijenili su rod. Vidi: P. Skok, 1950, str. 256-268 i V. Skračić, 1999, str. 63-72.

¹⁴ Gotovo je istovjetna situacija i s imenom mjesta Murtéra, koji je od MORTARIUM > Mortar, pa Morter, preobličen u Murtér s /u/ umjesto /o/ i čakavskim akutom na posljednjem slogu. Ovaj naglasak, nepoznat u standardnom hrvatskom, gosti nemurterini i nečekavci ignoriraju i stavljaju svoj (štokavski), to jest Múrter.

množinu, pa bi se njihovo razlikovanje moralo obilježiti dodatno. Tako u pismu, a kako u izgovoru?

Oblik genitiva sa *-ov* koji je danas rijetko u upotrebi i u lokalnom govoru: *Vozili smo do Kurnātōv*, ne bi se mogao koristiti u standardnojezičnoj upotrebi, jer takve genitive hrvatski standard ne poznaje.

ZAKLJUČAK

Što zaključiti? Kako se jezično ponašati? Kodificirati ili pustiti da praksa kodificira? Istažujući toponimiju zadarskih otoka i bilježeći etnike i ktetike tamošnjih naselja, duboko smo se uvjerali da podudarnost između tradicionalno korištenih etnika (*Sībenjane, Molaćāne, Velārćane, Premūjane...*) i suvremenih potreba ne postoji. Žestok je pritisak, kako putem medija, tako i od jezikoslovaca, da se ovi oblici prilagode standardnojezičnim, ili onome što bi to trebalo biti. Drastičan je primjer Vrgadini - Vrgađani, Sibenjani - Silbljani, Premujani - Premuđani...). Treba pošteno reći da ni hrvatska leksikologija u širem smislu, ni toponomastika u užem, nema kavalitetna odgovora na ovo pitanje. Stoga se čini najmanjom štetom (jezičnom i društvenom) pustiti jezičnom razvitku i jezičnoj praksi da ove odnose razriješi. A to na primjeru Kornata znači: ostaviti stanje onakvo kakvo je danas. Svatko u tom sustavu ima svoje mjesto. Lokalno stanovništvo je zadovoljno jer može komunicirati i sa svojima i s tuđima. Raspolaze dovoljnim fondom termina za sve situacije. Svi ostali korisnici mogu biti zadovoljni jer se mogu bez poteškoća razumjeti sa sebi sličnima ali i s domaćima. Oni u Murteru i izvan njega koji misle da je zamjenom /o/ > /u/ > /o/ ugrožen jezični identitet lokalnog govora i identitet uopće, trebaju poraditi na onim jezičnim poljima koja su danas, da tako kažemo, izvan zone svake opasnosti, ponajprije zato što su se našla, promjenom prilika u životu lokalnog stanovništva, izvan upotrebe, a time i izvan zanimanja. U slučaju Kornata i imena kojim se trebaju predstavljati proces je upravo obrnut. Kornati zanimaju svih pa odatle i prividna zbrka.

DODATAK: ETNICI I KTETICI KORNATSKIH PORATA

Tip naseljenosti Otočja utjecao je i na postojanost etnika za pojedine stanovnike porata¹⁵, tako da sadanje stanje varira od nepostojanja etnika do vrlo stabilnih i

¹⁵ *Portom* u kornatskom slučaju nazivamo one uvale u kojima se nalaze kuće vlasnika posjeda, a čija su domicilna naselja inače Murtēr, Bētina, Sāli i Zāglav.

uvriježenih upotreba. Na nastajanje etnika i ktetika utječe s jedne strane jezična potreba: veće naselje, više stanovnika, češća upotreba, što nalaže nužnost da se ovi oblici uspostave. Toj uspostavi često se opiru, osim slabo izražene potrebe, i zatečeni jezični oblici (toponimski likovi) koji se često s poteškoćama uklapaju u tvorbeni jezični postupak, pa se on izbjegava različitim perifrazama. Na primjerima se to najbolje vidi. Nema velike jezične prisile da se od imena porta Strižnja ili Žakan čine etnici *Strižnjanin ili *Žaknanjin, odnosno ktetici *strižanjski, -a, -o ili *žakanski, -a, -o¹⁶ iako to ne bi bilo u neskladu s hrvatskom tvorбом. Suprotno tome, velika potreba da se od poznatih i češće upotrebljivanih toponimskih likova takvi etnici i ktetici stvore, rezultirala je njihovim postojanjem, iako su mnogi od njih još uvijek u procesu stabilizacije: *žu(t)ski* i *žutarski*, *sitski* i *sitarski*, *trtušanski* i *trtušarski*¹⁷.

Danas je stanje približno takvo da porti nemaju svoje posebne etnike i ktetike ili barem mi za njih na terenu nismo čuli:

Žakan, Piškera, Levrnaka, Svršata, Opat, Knježak, Ropotnica, Gujak, Koritnica, Strižnja, Podbižanj, Suha Punta, Lupeška, Stival, Stinjiva, Bizikovica, Podražanj, Golubovac, Strunac, Pristanišće, Sabuni i Dragišina.

Drugi imaju: Kurnati, *Kurnatar, kurnaski*; Žut, *Žutar, žu(t)ski/žutarski*, Sita, *Sitar, sitski/sitarski*, Smokvica, *Smokvičar, smokviški*, Lavsa, *Lavsar, lavsarski*, Koromašnja, *Koromašnjar, koromašnjarski*, Vruje¹⁸, Trtuša, *Trtušar, trtušarski*, Šipnate, *Šipnatar, šipnatarski*, Hijača, *Hijačar, hijačarski*.

¹⁶ Što zbog višestoljetnog venecijanskog utjecaja (osobito na onaj dio toponimjske građe koji je u vezi s morem i ribarstvom), što iz praktičnih jezičnih razloga (analitička tvorba), u ovakvim se slučajevima, kada to jezična prisila nalaže, pribjegava aloglotskom tvorbenom obrascu: Mela o' Prišnjaka, Gospe o' Tarca, Brak o' Gustaca... Vidi: V. Skračić, 1988, str. 17-34.

¹⁷ I u ovim se primjerima vidi da se proces nastanaka etnika i ktetika još uvijek nije stabilizirao. Naime, i u slučaju Lavse, Šipnata i Trtuše, etnik nije izveden izravno iz imenice s dočetkom -ski *lavski, *šipnatski, *trtuški, nego iz etnika Lavsar > lavsarski, Šipnatâr > šipnatarski, Trtùšar > trtùšarski. Oblici izvedeni iz toponima Žut i Sita pokazuju i jednu i drugu tvorbu.

¹⁸ Iako najveći porat na otočju (više od sedamdeset obitelji), Vruje nemaju svog etnika ni ktetika, mada se njegovu nastajanju s jezične strane ništa nije opiralo. Da je tome tako, dokaz je ime brda nasuprot portu, koje se zove Vrùjsko. Razlog je ustvari dijakronijski. Vrùje su nastale na početku XX. st. kao porat najvećeg polja na otoku, Trtùše, čije se ime spominje još u srednjovjekovnim dokumentima, pa je etnik i ktetik s polja prenesen na porat, dok je sam porat dobio ime po vruljama koje se nalaze u dnu uvale.

Rijetko i nategnuto: Kravjačica, *Kravjačićari*, *kravjačićarski* i Lučica, *Lučićari*, *lučićarski*.

Ktetik za Piškeru *piškeraški* vidjeli smo u stručnoj literaturi i on sigurno ne postoji "u narodu".¹⁹

LITERATURA

- Antoljak, S., 1954, *Tri priloga za proučavanje historije, topografije i toponomastike zadarskih otoka i okoline Zadra*, a) Kornat, *Radovi IJAZU*, I, Zagreb, str. 109-114
- Jurišić, B., 1964, *Iz primorske toponimike zadarskog i šibenskog kraja*, *Pomorski zbornik*, II, Zadar, str. 985-1011. + dvije karte
- Kozličić, M., 1995, *Kartografski spomenici hrvatskog Jadrana*, AGM, Zagreb
- Kulušić, S., 1965, *Kornatska otočna skupina*, *Geografski glasnik*, XXVII, Zagreb, str. 215-245
- Skok, P., 1950, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Jadranski institut JAZU, Zagreb; u tekstu skraćeno (SRJO)
- Skračić, J., 1944, *Osunčani otoci*, *Matica hrvatska*, Zagreb
- Skračić, V., 1987, *Toponimija kornatskog otočja*, *Onomastica Jugoslavica*, XII, Zagreb, str. 17-218 + dvije karte
- Skračić, V., 1988, *Toponimija kornatskog podmorja*, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 27 (17), Zadar, str. 17-34
- Skračić, V., 1991, *Reambulacija Skokovih toponima na otocima sjeverne Dalmacije*, *Onomastica jugoslavica*, XIV, Zagreb, str. 21-28
- Skračić, V., 1995, *Saljski toponomastički leksik u kornatskoj toponimiji*, *Filologija*, 24-25, Zagreb, str. 317-324

¹⁹ Ovim se ktetikom služe geografi tražeći jedinstvenu odrednicu za ime svih otoka pučinskoga niza otoka i on je izraz znanstvene nužde. Naime, od četiri kornatske antiklinale prvim trima se bez poteškoća dodaje pridjev (ktetik): sitska, žutska, kornatska, dok ga četvrta nema. Ona je naime sastavljena od velikog broja otoka koji se protežu u nizu od Kurbe, preko Žakna, Lunge, Lavse, Piškere, Rašipa, Mane, Levrnake pa do Sestrice. U tom nizu je najveći otok Piškera, pa se autorima čini najprikladnijim da i antiklinalu (otočni niz) nazovu *piškeraškom, odnosno *piškeraškim.

- Skračić, V., 1995, *Imena mjesta i otoka Murtera (identifikacija - distribucija - etimologija)*, *Folia onomastica croatica*, IV, Zagreb, str. 127-142
- Skračić, V., 1999, *Pravilnosti u Jadranskoj nesonimiji*, *Radovi FF*, 36 (26), Zadar, str. 63-72 (Zadar, 1998/1999)
- Stošić, K., 1941, *Sela šibenskog kotara*, Šibenik
- Zbornik radova, 1995, *Kornati, prirodna podloga, zaštita, društveno i gospodarsko valoriziranje*, Hrvatsko ekološko društvo, Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Nacionalni park Kornati, Murter, Tisno, Kornati, Šibenik

Kornati e Kurnati

Riassunto

I nomi delle grandi isole abitate dell'Adriatico sono molto antichi. La maggior parte proviene dagli strati linguistici preromanici che, con maggiore o minore stabilità conservano la continuità dei nomi dalla loro origine ad oggi. I nomi delle isole minori, e specialmente di quelle disabitate, sono cambiati più spesso e sono stati anche completamente sostituiti.

Il nome, l'etnico e lo ctetico delle isole Kornati sono oggi rimasti in uso nelle loro due forme fondamentali: Kornati, Kornatar e kornatski, e Kurnati, Kurnatar e kurnatski. Delle prime forme si serve la comunità linguistica nazionale e internazionale, delle altre le comunità locali di Murter e di Betina, la cui popolazione vive ininterrottamente sulla terraferma delle Kornati dall'inizio del XVII secolo. L'autore si prova a spiegare i motivi di questo duplice uso, impegnandosi per il mantenimento dello status quo. La sua argomentazione si fonda su motivi linguistici e non linguistici.

In fine si presenta il compendio di tutti gli etnici e gli ctetici oggi in uso per i porti delle Kornati.

Kornati and Kurnati

S u m m a r y

The names of large and populated Adriatic islands are ancient. They mostly come from pre-Romantic language layers and have been more or less steadily preserved from their beginnings until today. The names of small, especially unsettled islands have more often been altered or even changed completely.

The name, inhabitant and adjective of the Kornati islands have been preserved today in their two basic forms: Kornati, Kornatar and kornatski, as well as Kurnati, Kurnatar and kurnatski. The former are used by a wide lingual national and international community; whereas the latter are used by local communities of Murter and Betina whose inhabitants have continuously lived on the Kornati land from the beginning of the 17th century. The author strives to explain the reasons for this dual use, and supports the usage nowadays. He argues it with lingual and non-lingual reasons. In the end he gives a survey of all inhabitants and adjectives which are used today for particular Kornatian ports.

Podaci o autoru:

Vladimir Skračić, docent na Odsjeku za francuski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV. br. 2, Zadar. Kućna adresa Ul. Ive Senjanina 10 c, tel:023/324 499